

Vytautas
Petkevičius

KĄ
RUGELIS
ŠNEKĖJO

Vytautas
Petkevičius
KA
RUGELIS
ŠNEKĖJO

Vytautas
Petkevičius

**KĄ
RUGELIS
ŠNEKĖJO.**

Lietuvių Kultūros Židinio Ne
ANTANO MACEIKOS Verte
BIBLIOTEKA
Skyrius 8-35
Nr. 6041

Iliustravo
DANUTĖ NARVYDAITĖ

VILNIUS

1973

...KĄ RUGELIS KALBĖJO...

Esmi didis keliauninkas, pasakorius bai-sininkas, turintis ratus, lydekos traukiamus, ir geldą suskilusią, kumelio plukdomą. Todėl daugel keliauju, daugel matau, bet dar dažniau užpečky snarpsau ir savo išmintį barstau. O jūs, vaikučiai pabiručiai, manęs netrukdykit, basliais ausis prasikrapšykit, sugulkit sėdomis, susėskit stačiomis ir gerai pasiklausykit, ką tas rugelis, tas žiemkentėlis tévo svirne šnekėjo:

...KĄ ŽIEMKENTĖLIS ŠNEKĖJO ...

...PERNAI IŠÉJAU...

Pernai išėjau, šįmet parėjau ir per tuos saulės metus devyniasdešimt devynis kartus vos galo negavau. Pradžioj mane lyg auksą svarstė, lyg kunigaikštį garbstė, paskui kepurėm žarstė ir tartum smėli barstė. Dar jaučiais stumdė, dar ratais grumdė. Gyvą užkasę, akėčkuoliais lesė. O kai to nebojau, dantyta boba grumstais vanojo, bedantis vyras basliu pripluojo.

...ŠĮMET PARĖJAU...

...KEPURĖM ŽARSTĖ...

Kenčiau susirietės, kenčiau stačias, kol visai pastérau ir nebeįtvėriaus:

— Tu, tévai, bük ir supük! O aš eisiu saulės pažiūrėti ir našlaičių papenėti.

Bet vos tik laukan išlindau, tuoju nuo žemės pakilau ir į patį dangų kopti pradėjau: per pusdienį, per du — iki žvirblio blauzdų, o po dienelės, po kitos — ir senai varnai virš galvos. Net iki saulės būčiau iškilęs, jeigu nuo šerkšno nebūčiau pražilęs. Kai vieną rytą pabalau, tuoju meškos miegu užmigau.

Mane šalnos šaldė — nesušaldė, liūtys pūdė — nesupūdė, kol saulelė motinėlė mane pavasarį prikelė, sniegus išnaikino, ledus ištirpdino ir žaliais drabužiais aptaisė. Taip aš išplaukiau

---

...TARTUM SMĖLĮ BARSTĖ...

...NUO ŽEMĖS PAKILAU...

į stūmą, taip išaugau į stambų kūną, išdidžiai galvą pakėliau, vaito ūsais apželiau ir išgeltau kaip senis.

O vieną dieną piktį vyrai atjojo, eilėm sustoję ir, užsimoję pagaliaus geležiniais galais, man kojas nukapojo ir eilėmis suklojo. Paskui juos atbėgo mergelės — gailingos jų širdelės — į pėdus surišo, į gubas sustatė, bet nuo tų balsininkų vis tiek neatgynė. Dar mane jie šakėm badė, ratuose slégė, užvertę kaladę, dar perkūnais trunkė iš aukštai, kol išbiro mano vaikai, tačiau ir tuos vargšelius maišan sukišo, stipriai užrišo ir tévo svirne dešrom užrakino.

Amen bubt — iš maišo pupt.

...I PATĮ DANGŲ KOPT PRADĖJAU...

...JAUČIAIS STUMDĖ...

Nuo neatmenamų laikų žmogus juodoj žemėj baltą duoną augino. Raikydamas žagre žemelės nugarą, bijojo ją įžeisti ir tartum su vyresne šnekėjo:

— Žeme, Žemynėle, pakyléki mūsų darbus, varpą brandžią, duoną skalsią išauginki. Žemynėle žiedakéle, tirštas krūmas, dirma rasa, grūdas geltonas!

Ir savo pagalbininkus, padedančius jam duoną pelnyti, žmogus be galio gerbè, todèl tos išminties ir vaikus moké:

- Jaučio nugara javai dera.
- Koks artojas, toks ir arklas.
- Kokie darbai, tokios dainos...

Nes gilioje senovéje tik daina artojui dieną trumpino, tik daina jam darbą lengvino, todèl, vagodamas laukus, kartu su vyturiais žmogus dainavo:

...RATAIS GRUMDĖ...

Aš pasijungiau
Palšus jautelius,
Išėjau arti
Lygius laukelius!..

Bet nusibosdavo ir dainos, per dienų dienas sekojant paskui žagrę, nusmilkdavo rankos, iškausdavo akys, bežiūrint į sunkiai virstančią žemę, pageldavo širdį, beraginant šonais plakančius jaučius, ir artojas sustodavo paǐlséti. Paleidės gyvulius pasipešti žolés, pats nuvirsdavo ant ežios ir nejučiom imdavo svajoti: ar negalima būtų sumanyti, kad žagrę pati, kaip tas vieversys padangéje, pradétų vagoti laukus, ar negalima būtų sugalvoti, kad noragas, kaip tas galulaukés kurmis, pats pradétų žemę versti?..

Bet godos godomis, o darbas darbu. Vél reikédavo keltis, vél imtis delnais nugludintų rankenų ir vél botagu raginti rambius jaučius:

- Šiū, Palši! Vagą!

...LYG KUNIGAIKŠTĮ GARBSTĖ...

O gražios svajonės pavirsdavo pasakom ir mišlėm.

— Atlėks vieversys, visiems pilvus išdraskys.

— Du melsvi kurmiai patys žemelę rausia.

Įkinkęs į darbą aitvarus, vieversius ir kurmius, artojas nevengdavo pasijuokt ir iš savęs:

Du naru narina,
Du vanagu kabina,
O tas piršlys nabagas
Paskui sélina.

Bėgo metai; mainėsi papročiai. Jauti pakeitė arklys, o žagrę — plūgas, bet duona artojui nuo to skalsesnė nepasidarė. Dirbo jis nuo tamsos iki tamsos ir gražiaus žodžiaus guodė save:

— Kas ars — nepavargs, kas vogs — nepralobs.

— Iš miego duonos nekepsi, molio ant jos neužtepsi.

Todėl, baigęs darbą, jis neskubėdavo namolio, bet visų pirma nusilenkdavo pietų pusén, kad jo pasėliams saulės užtektų, nusilenkdavo vakarų, kad jo dirvoj drėgmė neišsektų, nusilenkdavo šiaurėn, kad vėjai neatpūstų žiemos žiaurios, nusilenkdavo rytuosna, kad ir kitos nelaimės jo namų baidytusi, ir tik tada, supančiojės gyvulius ir užsivertęs plūgą ant pečių, eidavo poilsio arba ruošdavosi naujiems darbams.

— Visą pasaulį maitina, o pats nevalgo, — nukrapštęs purvą, padėdavo plūgą į sausą vietą, kad, išgulėjęs per žiemą, pavasarį vėl būtų lyg naujas.

— Darbe ištirtas, svečiuose išgirtas, geležim paspirtas — mėsinis tiltas, — džiaugdavosi arkliu, su kuriuo ne tik visus žemės ūkio darbus nudirbdavo, bet ir karan, ir šventą dieną pas mergelę vandravoti jodavo.

— Tinginiui valgant, net saulė verkia, o vasaros prakaitas — žiemužę šildo, — taip už-

...BET ŽEMÈN BARSTĖ...

...KAIP AUKSĄ SVARSTĖ...

---

sibaigdavo poilsis ir prasidėdavo nauja, ilga ir varginanti darbo diena.

Bet užvis labiausiai žmogus bijojo suvėlinči sėjų ar per anksti išberti grūdą, todėl, paruošęs dirvą, jis imdavo dairytis nuo seno žinomų ženklų.

Nors išmintis ir skatindavo: pavasario diena rudens savaitę vaduoja, tačiau artojas tol nesėdavo, kol nesulaukdavo ievų pražystant, nes bijodavo šaltoj žemėj sėklą supūdyti. O rudenį berdavo grūdus tik gervės gerklėn, bet jokiu būdu ne uodegon. Nes jeigu paukštis pakyla skristi į šiltus kraštus, žinok, šiluma ilgai neužtruks, šalčiai ne už kalnų, o nepasėjės — ne-nupiausi.

Tik darbininkas duoną augina, o tinginys — badą brandina, todėl reikia skubėti, nes dienos rugsėjo perpus sutrumpėja, o per tą laiką rugeliui dar subrinkti, dar sudyginti reikia ir, dirvos įsikibus, iki pirmų šalnų dar reikia pakilti bent iki varnos blauzdų. Todėl, nutaikęs

patį geriausią laiką, žmogus į sėjų išsiruošdavo kaip į didelę šventę: anksti keldavo, nes šaltą ryto metą dirvoje mažiau visokių kenkėjų, naujais marškiniais apsivilkdavo, kad senas negandas namie paliktų, sočiai pavalgydavo, kad skalsa jį lydėtų, o dukra arba žmona jam už arklio kamantų jurgino žiedą užkišdavo ir laimės darbe palinkėdavo.

Atėjės į lauką, žmogus neskubėdavo. Prisipylęs sietuvę akmenelių, pirma blogus metus užsėdavo, pikto žmogaus galią sunaikindavo ir tik paskui, paberbės į visas keturias šalis po žiupsnių grūdų, pradėdavo:

— Aukit, rugeliai, mūru pakilkit, svirnan nesutilpkit, kad ir karalius, ir jo kareivis, kad darbininkas ir pakeleivis — visi sotūs būtų, kad skalsa ir darna mano namų nelenktų!..

Sėdavo jis iš šiaudinės sétuvės, žingsnių taktan pildamas grūdus, o žmona ar vaikas jam biržydavo, žymėdami užsétą plotą šiaudų gržtelėmis ar medžio šakomis, nes gerai apsėti

---

...KEPURĖM ŽARSTĘ...

...GYVĄ UŽKASĘ...

lauką labai sunku. Todėl ir sena išmintis ne kartą ji perspėdavo:

- Rugius sėk, į biržį žiūrėk.
- Grūdus sėdamas, nesidairyk.
- Ant akmens sési, ant lento kepsi.

Net besilinksmindami artojai nepamiršdavo tos protėvių sukauptos patirties. Šokdami „Rugelį“, „Aviželę“, „Linelį“ ar kitą kokį šokį, pagerbdavo geriausius darbininkus, pamėgdžiodavo įprastus darbus, apdainuodavo laukuose brėstantį derlių:

Prašinéjo kanapélę
Séjéjélio artojélio:
— Nesék manęs kalneliuose.

Prašinéjo baltas grikis
Séjéjélio artojélio:
— Nesék manęs lomelése!..

Štai kaip svarbu kiekvienam javui parinkti tinkamą vietą, nes kanapė nemégsta blogesnės, smėlėtos dirvos, o grikelis skursta slėsnesniuose ir pelkėtuose laukuose.

Vos pabėrės grūdus dirvon, artojas kuo greičiausiai skubédavo juos užakéti akéčiomis — dantyta boba, kad séklos paukščiai nesulestę arba kenkéjai neužpultų, o paskui dar volu — bedančiu vyru, privoluodavo, kad rudenį būtų geriau piauti, kad drėgnesnė dirva grūdus greičiau išbrankintų, kad sparčiau jie sudygštų, o sudygę — sužaliuotų.

Bet labiau už viską žemdirbiui rūpėjo, kad iš pat mažens jo vaikai pamiltų gimbą žemę ir ne blogiau už tėvus išmoktų ją puoselėti ir gerbti. Todėl kiekviena proga juos pamokydavo:

- Pavasaris barsto, o rudenėlis surenka.
- Darbščiam žemelė — motina, rambiam — pamotė pikta.

...AKĖČKUOLIAIS LESĘ...

...DANTYTA BOBA GRUMSTAIS VANOJO...

— Jei bus aruode, bus tada ir puode.

O jeigu vaikai geri, jeigu klusnūs, tai, žaisdami su jais, tévai ir pasakų apie savo darbus pasekdavo, ir míslių įminda:

— Paséjau pipirais, išdygo skatikais, prazydo žiedais, nunoko kardais... Kas bus? Ogi žirnelis, greitukas.

— Trijų lentų dvaras — tai grikis.

— O kas bus — skyléta paklodė visus laukus apjodė? Éé, ir neatspéjot. Taip daro akéčios.

— Du vilkai veža, dvidešimt dvi varnos knapsinéja. Tai irgi akéčios.

— O kada rugeliai į laivus panašūs? Kai plaukia.

Ir užsibaigdavo ta didelė séjos šventė skanaus pyrago gabalu, giros ąsočiu ar saldžia-rūgštės sulos puodeliu ir ramiu, sunkaus darbo pasaldintu miegu, nes darbymetéje ne tik suaugusiam, bet ir vaikui krutéti reikéjo.

Ne taip sunku dirbtii, ne taip sunku sirgti, kaip sunku nežinanči laukti, sako sena išminčio.

Štai triūsé, stengési artojas, kiekvieną grums-teli pirštais iščiupinéjo, geriausius grūdus žemei atidavé, kuo stropiausiai užakéjo, patréše, ir atéjo pats nedékingiausias metas — laukti. Kantriai laukti ir žiūrēti, kas iš tų jo darbų išeis.

Bet argi iškési?

Éjo žmogus rugelio lankytí ir spéliojo:

— Išgelto rugio želmuo — bus nelinksma rudo.

— Sužélè rugelis kelmais — reiks rudeni kirsti kardais.

Tačiau, bögų oru ne kartą apgautas ir likęs be duonos, artojas per daug neužsišauk-davo, tramdydavo džiaugsmą ir kitus perspė-davo:

— Iš želmens nesprésk apie derlių.

...BEDANTIS VYRAS BASLIU PRIPLOJO...

...KOL PASTĒRA U...

Kur spręsi!.. Jei prieš akis dar visa žiema, pavasaris ir vasara. Užsnigs be šalčio — želmuo iššus. Jei naktį šals, o dieną leis — stingdamas gruodas daigus iškilnos, šaknis nutraukys, o jeigu speigas be sniego trinktels, kas tada? Iššaldys nelabasis. Spēliojo žmogus ir, negalēdamas nieko pakeisti, būrė, skaičiavo visus sutiktus plikius, o pamatęs dvyliktajį, šaukė:

— Plyš, šalti!

Bet retai tas šaltis jo klausė. Spīrgino, kiek jam reikėjo, ir sienojais šaudė. Tik pavasarį, sniegui nutirpus, atsigaudavo artojo širdis:

Oi ta ta, laukely buvau,
Rugelio daboti, oi ta ta!

Tačiau duona ne vėjais ateina. Nors žmonės visi į vieną saulę žiūri, bet ne vienokią duoną valgo: sumanesnis artojas — baltesnę,

apsileidęs — kartesnę, nes kol slunkius stumdosi pakampėse, darbštusis per žiemą surinktais pelenais pasėlius pabarsto, dobilus į juos išėja, kad, nukirtęs rugius, turėtų kur gyvulius pasiganyti.

Bet štai pradeda lyti. Merkia ir merkia, o kiekvieno daigo skėčiu nepridengsi. Ir vėl artojui neramu: javai išmirkti gali.

— Atvažiuok, saulyte, su baltais pyragais, nuvyk debesį su ilgais botagais, — meldžia jis su vaikais gražaus oro. Ir pats nesėdi rankas susidėjės: nuvagoja slėsnesnes vietas, vandenį nuleidžia, griovius iškasa, nes duona paskui pilvą nevaikšto, ją darbais reikia parsikvesti.

Taip, belankant pasėlius, ir gimė vienas gražiausių žemdirbio papročių — parugės. Apėjė pasėlius, žmonės linksmindamiesi pagerbdavo vienas kito triūsą, vaišindavo susikvietę kaimynus, dainuodavo dainas:

...IR NEIŠTVĒRIA U...

...TU, TĒVAI, BŪK IR SUPŪK...

Baltą duoną jau padėjau,
Oi kupola kupolėli,
Alaus midaus pripildžiau,
Oi kupola kupolėli...

O kad, belaukiant naujo derliaus, širdžiai būtų ramiau, besilinksmindami dėl viso pikto degino piktžolių gržtes, susikibę rankomis ėjo apie ugnį ratu ir, gąsdindami kenkėjus, šaukėsi į pagalbą paukščius ar miško žvérį:

Mes paprašysim marių gulbeles,
Tai jos išrinks iš rugių dirseles...

O kuriam nesisekdavo, kuris lauko darbus į miegą iškeisdavo, o pasėlių priežiūrą — į alaus ąsotį, tas vien dainelėmis neišspirkdavo ir, baidydamas piktžoles, plikas apie lauką lakstydavo arba gražiais žodžiais gerindavosi javui:

Auk, rugeli, pasistiebdamas,
Vyk badus pasipliekdamas.

Bet geriau už burtus tokį apsileidėli paveikdavo aštrus žodis, kandi daina, todėl kaimynai netrukdavo iš tinginio pasijuokti ir pašlovin-davo ji po visą apylinkę:

Laukai kalnuoti, rugiai dirsiuoti,
Parugėmiš usnynai!

Pagaliau po ilgų darbų ir vargų rugiai iš-plaukia ir suvilnija kaip marios. Perbėga ja is vėjas ir artojo širdį paglosto. O vieną gražią dieną, žiemkenčiams pražydus, virš lauko pakyla geltonų dulkių debesys. Ir jeigu ta diena nelabai vėjuota, jeigu ji truputį apsiniaukus, ūkanota, vadinas, visos žiedadulkės toli nenulėks, čia pat nusės ant žydinčių varpų, ir nė viena jų neliks bergždžia ar tuščiagrūdė. Tokia diena artojui žadėdavo didelį derlių,

...NET IKI SAULĖS BŪČIAU IŠKILEŠ...

---

ir jis, nesitverdamas džiaugsmu, pačiais gražiausiais žodžiais užkalbindavo javą:

Ant kalno jovaras žydėjo,
Šaunusis žolyne, rugeli,
Šaunusis žolyne, rugeli!

Nusėdus žiedadulkėms, rugiams belieka tik vienas priešas — audra. Jei ir ji neišguldys lauko — derlius bus šimtapūris. Todėl kiekviena žemėn linkstanti varpa džiugina žmonių širdį, skalsą į namus šaukia.

— Tikriausiai po šimtą grūdų kiekvienoje supasi, — mąsto apie laukus vaikščiodamas artojas.

O kitas imdavo ir pasakydavo vaizdiniai:

— Šimtas brolelių vienam lopšelyje suspasi.

Štai tau ir mīslė.

— Be duonos ir karalius ne ponas, — žmogus tiktai planuoja, ką pirks, pardavęs javus,

ir pats nepajunta, kaip darbo džiaugsmas jį visai pelnytai iškelia aukščiau už valdovus.

Bet rugiai vis labiau gelsta, vis žemiau svarina sunkias varpas, vis garsiau kuždasi, tarytum būtų susimokę atgal į žemę gržti. Nesnaudžia ir žmogus: patrina varpą į delną slėsnėnėje ‘vietoje, patrina ant kalnelio, dantim grūdo kietumą išbando ir nuspren-džia:

— Atėjo laikas!

Ir suskamba sužvanga per laukus plakami dalgiai. Nuo to balso suvirpa visi žolynai, dar labiau prie žemės palinksta rugiai. Vyrai kala plieną, nes tik su geru įrankiu galima šauniai padirbėti. Juk ne veltui žmonės sako: koks dalgis — toks ir valgis. O kai pilvas ištušėja, tada ir pradalgė susiaurėja. Todėl ir šeimininkės rugiapiūtei ruošiasi ne mažiau už vyarus: kepa pyragus, verda šaltieną, slegia sūrius, daro alų ir raugia girą.

... PIKTI VYRAI ATJOJO...

Štai ankstų ryčiai pabarėmis, parugėmis su dalgiais ant pečių praeina vyrai ir išsirikiuoja. Atsekusios paskui, moterys po šalčiukus, po pavėsius išslapsto giros puodynės, pasikaišo sijonus ir... prasideda!

Žvanga dalgiai, kirsdami sustabarėjusius šiaudus, gula lygiomis eilėmis pradalgės, moterys lankstosi vyrams iš paskos, riša pėdus — po tūkstantį šiaudelių viena juosta juosia. Saulė svilina, prakaitas žliaugia, net vyturiai ir tie nukeipsta, o žmogui sustoti nėr kada. Tokiu metu ir vaikams darbų begalės: jie turi daržines iššluoti, sijas, lentas kalkėmis išbalinti, turi darbininkams paviržio atnešti. Be to, ir patiem reikia pažiopsoti, nors akimis pasimokyti, kaip ta miesto paukštė po laukus šniaukščia, kaip ją vyrai pusto, kaip ji, šiaudų užėdus, atšimpa ir kaip, akmens užkandus, dantis pagalandus, vėl žvilga kaip žaltys ir viską ryja kaip arklys.

O kiek kalbų, kiek spėliojimų ir kiek žaidimų, bežiūrint į sunkų, bet baisiai įdomų suaugusiųjų darbą!

Kuo toliau žengia kirtėjai, tuo didesnis drosi ražienų laukas. Jis dygus kaip ežio nugara, tarytum adatų prismaigstytas. O kiekviena adata — kiauravidurė. Todėl, pasidūrė padus, vaikai ir sako apie rugieną:

— Tūkstantį akių turi, bet nieko nemato!

— Kiek danguj šviesulių, tiek žemėje skylių.

Bet po dalgio ašmenimis krinta ir paskutinis šiaudas, surišamas paskutinis pėdas. Visi čiumpa juos, neša į vieną vietą ir stato gubas — duonos namelius, kad grūdai geriau išdžiūtų, kad vėjas šiaudus geriau prapūstų, o vieną pėdą išverčia ir kaip kepurę nuo lietaus dvylikai brolių ant viršaus uždeda.

Tik tada vyrai uždainuoja:

... EILĖN SUSTOJO...

... KOJAS NUKAPOJO ...

Valio, mano dalgeli!
Valio, valio!

O merginos pina pabaigtvių vainiką, pas-
kui visi eina sveikinti talką telkusio šeiminin-
ko, kuris išgi nesnaudžia, prisipylęs kubilus
vandens, laukia kirtėjų ir rinkėjų, stengdamas-
sis aplaistytį vainiką. Šliūksi upeliai vandens,
skamba juokas ir pokštai. Atsigavinę ir nusi-
prausę talkininkai išsirikiuoja, o patys geriau-
sieji jų, įteikdami vainiką, sako:

— Pareinam iš rugių lauko, nuo sunkaus
darbelio, parnešam vainiką ne rūtelių, ne mėte-
lių — šitų brangių javelių, baltųjų rugelių.
Lenkiamės žemliausiai, keliam jį aukščiausiai,
saulės branguolėli — po varpelę suraškytą,
po šiaudelį supintą. Kiek šitam vainike var-
pelius, tiek priprovėm kapelių, kiek tame grū-
delių, tiek pristatėm gubelių. O mes, jauni, ne-
daug norim — šimtą vyneliui, o kitą šimtinę —
gardžiam užkandeliui.

Talką telkės žmogus priima vainiką, padéko-
ja ir, pavaišinęs visus duona, druska, pagirdęs
alum, sako:

— Néra pradžios be vargo, o pabaigos —
be vainiko. Néra skalsos be talkos, o talkos —
be gerų kaimynų. Prašom prie stalo, visi iš
galo, prie muselės ašarų, prie artojų pašaro.
Valgykit, gerkit ir mūsų rugelį, duonos tėvelį,
pyrago prabocių, pagerbkit.

Ir prasideda linksmybės iki trečių gai-
džių.

Bet ne visi ištengdavo talkas telkti, ne visi
galėdavo išsirikiavę rugių dalgiai guldyti. Ki-
tam ta rugiapiūtė, vaikščiojant su piautuvu
po kalnus ir skabant retutes varpas, per ger-
kľę išlišdavo. Todėl ir talkininkai varguolių
būdavo silpnesni, ir dainos liūdnesnės:

Ką močiutė veikia,
Sidabro?
Tai rugelius piauna,
Sidabro!

... EILĖMIS SUKLOJO ...

... ATBÉGO MERGELES...

Gerai, jeigu močiutė, lenkdama javą po piautuvo ašmenimis, galėjo pasigirti:

• Gerus rugelius piaudama,
Kaip nendryneli griaudama...

O jeigu žiemkenčiai neužderėdavo? O jeigu ir šiokius, ir tokius rugelius reikėdavo į dvarą ponui atiduoti? Nesoti žiema, nelinksmos būdavo tada artojų dainos:

Mano rankelės prisikrutėjo.
Mano peteliai labai nuvargo.
Mano kojelės prisivaikščiojo.
O tas tijūnas tai prisilojo, prisikarksėjo...

Su rugiapiūte dar nesibaigia artojo vargai.
Jis turi rugius suvežti, jaujoj išdžiovinti ir spragilais iškulti. Todėl, atstumė pirmąjį miegą, žmonės keldavosi ir nuo pat vidurnakčio

imdavo daužyti pėdus prie ilgų kotų šikšnomis pririštais kultuvais. Tą darbą reikėjo dirbtį vienodu greičiu, kad vienas kitam neužduotų ir nesužeistų. Todėl kūlimo metu, trumpindami ilgas darbo naktis ir bijodami sumaišyti darbo ritmą, žmonės į spragilų tak-tą dainavo:

Kampe tupi, kampe tupi,
Kuliam keturiese...

O jei darbuodavosi trise, tada ir ritmas būdavo kitoks, ir dainą traukdavo kitokią:

Pats su pačia, duktė trečia,
Senis, senė ir piemenė...

Jei kuldavo dviese, spragilai pupsėdavo dar rečiau, dar lečiau dainuodavo kūlėjai:

... GAILINGOS JŪ ŠIRDELĖS...

... I PĒDELIUS SURIŠO...

Aš ir tu, mudu abu,
Storu galu ir vēl kartu...

O jei vienas, tai tik iš papratimo, kad neužmigtu, traukdavo kartu šu spragilu:

Lekia lekia žąsinai, — paukšt,
Ąžuoliniai jų snapai, — braukšt,
Balto klevo kaklai, — paukšt,
Penkiapirščiai jų sparnai, — braukšt!

Taip išdaužyti javai su visais pelais, su akuotais ir šiukšlėmis būdavo sušluojami į krūvą, o paskui — vėtomi. Véjuotą dieną iš aukštai pilami į kitą krūvą. Véjas lengvus pelus ir šiukšles nunešdavo toliau, o sunkūs grūdai nukrisdavo čia pat, ant patiestos gūnios.

Tikta tada žmogus galėdavo milti rugius. Putrai, juodai duonai ir gyvuliams jis miltų prasitrindavo namie, sukdamas rankines gir-

nas. Nebuvo nuobodesnio ir labiau varginančio darbo.

Malu, malu viena,
Pasižiūriu — diena.
Rankelės nutirpo,
Kojelės nusilpo...

Taip per naktis, berdami po sauja, po kitą, iki pat aušros sukdavo mergaitės ar pusberniai apvalų akmenį ir dainuodavo tą dainą be galos. Kartais iš nuovargio jiems akyse pasirodydavo, kad tai ne miltais apdulkėjusios girnos juda, kad tai kažkokios pasakų pabaisos piaunasi, o kartais ir patys prasimandydavo — kaip gera būtų į tą be galos sunkų darbą įkinkytu milžino sveikatą turintį lokį ar kitą kokį žvéri... Todėl ir mīsles panašias mindavo:

— Eina meška baubdama, balta pusni pūsdama.

... I GUBELES SUSTATĖ...

... PERKŪNAIS TRANKĖ IŠ AUKŠTAI...

— Du kiškeliai piaunasi, balti kraujai bėga.

— Vienas lokys miega, kitas lokys bėga, bet nuo abiejų gaurai dulka.

Tik baltai duonai ir pyragui artojas veždavo javus į malūną. Bet ir čia jo laukė vargai. Pritilus vėjui, reikdavo savaitėmis laukti eilės. Kad nenubostų, vyrai pasakodavo visokius nuotykius, padavimus ir pasakas. Todėl malūnas ilgainiui tapo visų velnių, raganų ir aitvarų buveine, o malūnininkas — geriausiu jų draugu, nes jis, iš visų šnekorių prisiklausęs, tų pasakų žinojo daugiausiai.

— Juodas kaip velnias, o kaktoje kryžius, — bailesni žmonės lenkėsi senų malūnų iš tolo. — Ketursparnis aitvariukas ant kalno sukas. Turi sparnus, bet nelekia, — didino jų baimę aštrialiežuviai.

O kur jis léks? Jo laiptais sunkiai lipa po maišais sulinkę žmonės, pila grūdus į rykles

ir bėga žemyn miltų priimti. Priėmę vėl karasi aukštyn, vėl pervaro juos per piklius, vėl per girnas, kol į vienus maišus subyra tik balti miltai, o į kitus — selenos.

Visokių pasakų prisiklausęs, parvažiuoja žmogus po savaitės namo ir, kraudamas maišus į svirną, juokauja:

— Kas pasaulyje didžiausią kryžių neša?
— Malūnas! — spėja vaikai.
— O kas iš malūno grįžta be kūno?
— Rugelis! — žino ir jie. — Miltais pavirtės!

Štai tik dabar šeimininkė gali užmaišyti duoną. Kokios širdis geidžia. Paprastos ar plikytos, bulvėmis paskalsintos ar kmynais pagardintos, rupios ar pikliuotos. Tai didelis menas. Šeimininkų paslaptis. Gera duona ir per plutą matyti. Todėl skanaus raugo moterys net i trečią kaimą eidavo skolintis. Ir duonkubiliai kiekvienos ypatingi — su ąžuo-

... KOL IŠBIRO MANO VAIKAI...

... VARGŠELIUS MAIŠAN SUKIŠO ...

---

liniais, uosiniais ar klevo šulais, žiūrint, kokią tešlą užmaišysi.

Bet raugas įrūgo. Pats gardžiausias. Šeimininkė išküreno duonkepi pečių, sutraukė žarijas prie kaktos, pasimirkius vantą, išslavė padą ir ėmė minkytį tešlą, vis pridėdama į ją miltų.

— Esu balta, visai nekalta, o šeimininkė mane kumščiuoja, — skundžiasi tešla, bet nieko nepadarysi. Jei nudribs nuo ližės, bus dar blogiau.

Galiausiai šeimininkė padeda ant ližės kopūstlapį arba ajerų pluoštą paskleidžia, paima minklės gabalą, suglosto, sulygina ji, pasimirkydama į dubenėli rankas, iš šonų rumbes įspaudžia, kad kepalas gražesnis būtų, kad ne taip trūkinėtų, ir pašauna ji į pečių. Paskui kitą, trečią, ketvirtą... ir pridengia pakurą pečdangte, kaip sakoma mīslėje, meškos ryklę lepše užkemša.

O po valandos kitos pilnas kambarys gardaus duonos kvapo prikyla. Mama išima įraudusius, prasišiepusius kepalus, nuprausia juos vandeniu, kad pluta suminkštėtų, dar rankšluossčiu drėgnu pridengia ir sušaukia vaikus.

Ant stalo jų laukia pilvota pieno puodynė, gnužulas sviesto ir ką tik iš pečiaus išimtas pagrandukas. Toks gražutis, toks apvalutis, tok trapus, įraudės ir besiypsantis perskilusių kraštu... Taip ir plūsta seilės, ji pamačius, bet mama atsargi, ji sulaužo pagranduką lygiomis dalimis ir klausia:

- O liežuvius ar prisirišot?
- Prisirišom! — šaukia vaikai.
- Kartu neprarysit?
- Neprarysim!
- Tada valgykit, apsimušdami pilvus.
- Ačiū, ačiū...
- Nešiokit, kol iškris.

... IR STIPRIAI SURIŠO ...

... KĄ RUGELIS KALBĖJO...

Metais anais, kai laibakinkiai buvo šventais,
kai nuo bitelių vilnas pešė, o žąsinai medų nešé,
kai rugys kiaušiniai derėjo, o vaikus vištos
iš arbūzų perėjo, kai žilus senelius į rekrūtus
gaudė, o seni kareiviai iš birbynų šaudė, tada
karalius Pričkus, mūsų valdonas, šitaip pra-
bilo į žmones:

— Nors ir šunim losi, bet sau ir pilvui — nesu-
meluos!

... KĄ ŽIEMKENTÉLIS ŠNEKÉJO... 29

... PRIČKUS, MŪSŲ VALDONAS...

Gindami mane nuo bado, žmonės duoną išrado. Didžiai ją vertino, didžiai ją gerbė, todėl visą laiką tiktais batvinius šlerbė, o dabar tokie laikai stojo, kad kiekvienas plikis ją dalgiais kapoja ir pančiais riša, spragilais daužo ir į ugnį kiša, tarp akmenų trina, kubile skandina, druskele sūdo ir kumščiais grūda, o paskui be saiko dar peiliais raiko... Štai kodėl jūsų šviesiausias valdonas treti metai karaliauja be kąsnelio duonos.

... GINDAMIESI NUO BADO...

Bet alkanujų laimei Šešuolių kaime, pas ūkininką Miką Čivilį, dar vienas kepalas pečiuj netycia prisvilo. Už patį dydį didesnis, už patį grožį gražesnis, net už gardumą gardesnis, kepalas — rinktinis duonos biralinės. Pluta jos prasišiepus — pati valgyt prašo, minkštimas praskydės — po pluta nė lašo, bet vis tiek šitoj duonutė yra paties pyrago močiutė, ragaišio močia ir visų riestainių svočia.

Tad, mieli talkininkai, šaunūs laukų darbininkai, prašome visus iš galos susėst už vieno stalo ir imtis darbo. Plutą rankom laupykit, minkštima šaukštais kabykit. Druska pasiberbė, vandens užsigérę, kąskit ir, pilvus apsivartydami, liežuvius galąskit, tačiau žinokit:

... ŽMONĖS DUONĄ IŠRADO...

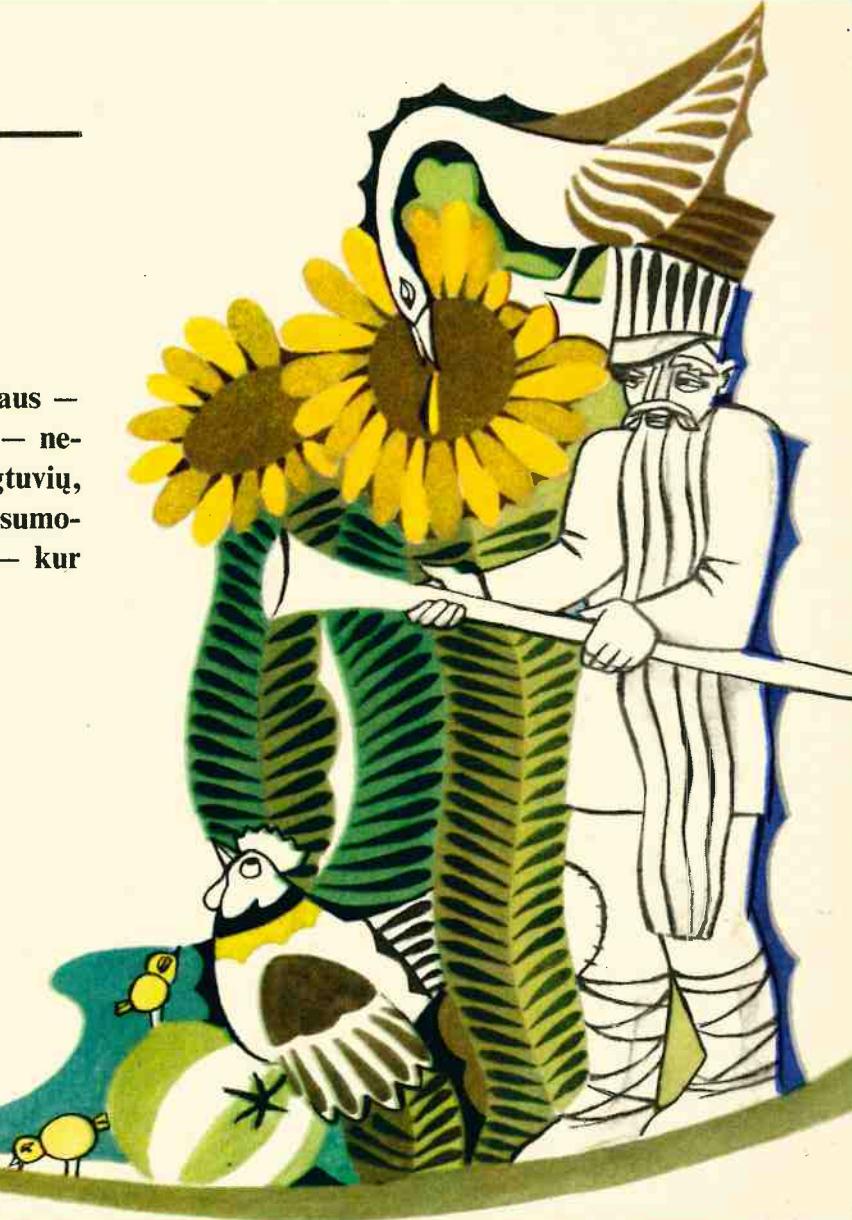

... RAGAIŠIO MOČIA...

Nuo mėsos — dantys išvėpsos, nuo alaus — galvą skaus, o nuo duonos biralinės — nepraversit kakarinės iki naujų pabaigtuvių, iki rugelio pagerbtuviių, kol visiems nesumokėsiu — po du per strėnas, o po trečią — kur tik panorėsit...

Šekeit!

... DIDŽIAI JĄ GERBĖ...

Ir šiandien artojas juodoj žemėj baltą duoną augina, ir šiandien, raikydamas jos nugarą, kolūkietis mėgsta su ja pasišnekėti kaip lygus su lygia:

— Kur žemė puresnė, ten duona gardesnė.

— Artojo garbė arimais ateina, o klaidos — badu sklaidos.

Ir savo pagalbininkus jis šiandien gerbia ne mažiau, kaip pirma, tiktais dabar jie truputį kitoki, sudėtingesni, galingesni. Šiandien vietoj arklio traktoriai po laukus ropoja ir dirvas nuo piktžolių vaduoja. Nei šieno, nei avižų tas šaunus artojo padėjėjas neėda, tik benziną geria ir penkias vagas iš karto aria. Todėl apie jį kolūkietis meiliai sako:

— Žirgas kaip spriegas atėjo į talką ir viso kolūkio akėčias velka.

Ir dar kaip! Neatkabindamas plūgo. O jaujas traktorininkas, sédėdamas kabinoje, tiktais vairolazdes trauko ir linksmai dainuoja:

Klausinéjo tėvas sūnų,
Ko taip anksti kélė,
Ko raselė, ko šaltoji
Rankeles užgélė?..

Ir nei jo vėjas užpučia, nei lietus užlyja. Tik svarbu — gerai ir laiku mašiną suremonituoti, nes menkas darbas su blogu padargu! Artojas tą puikiai žino ir, prieš sësdamas už vairo, gerai išmoksta pažinti savo pagalbininką, kad, sustojus lauke, nereiktų skëscioti rankom ir klausytis visokių patarimų:

— Traktorius ne arklys, kvailio nesibaidys.

— Pirma artojas botagu, o dabar mokslu žirgą valdo.

... BATVINIUS ŠLERBĖ...

...DALGIAIS KAPOJA...

— Ne traktorius, ne plūgas, bet žinios šiandien žemę aria, o mašina tik žmogaus rankas pailsina ir jégą padidina.

Štai virš jūros gimė debesėlis ir, užsistovėjės vietoje, pavirto piktu juodu debesiu. Véjo genamas, jis pasuko į krantą ir, dundédamas perkūnais, émė grasinti:

— Viską užliesiu, viską užtvindysi!

Bet kol jis barėsi, budri meteorologo akis prietaisais išmatavo jo dydį, jo greitį ir pranešė artojams:

— Iš vakarų skrenda, į rytus brenda tokio ir tokio dydžio debesis. Po dienos jis bus Kaune, o po kitos — Vilniuje. Ruoškitės tą bambeklių pasitikti.

Ir žino artojas, kokius jam darbus paskubinti, kokius atidėti ir kokių visai nepradėti.

Bet jeigu tas darganos pasiuntinys dar labiau pajuosta ir ruošiasi ne tik lyti, bet ir ledais žemę pabarstyti, sodų žiedus nukapoti,

javus išguldyti, tada meteorologai įspėja kareivius. O tie į debesį kelia raketas, tam tikromis dujomis arba ledo kristalais užtaisytas, iššauna, išardo jį, o tas, gerokai sužeistas, nustoja bumbėti ir pradeda žliumbti, kol visai išsiverkia ir taip sunyksta, kad pro jo padrai-kus vėl išsišviečia saulė.

O jeigu tokią debesų ne vienas, jeigu jų keletas? Ir jeigu jie pliaupia savaitę kitą? Artoju ir tas nebaisu. Po jo rugeliais melioratoriai jau spėjo molinių vamzdelių tinklą išdėlioti. Tais vamzdžiais į dirvą susigéręs vanduo labai greitai nuteka į surinkėjus, iš jų — į upelius, upes, o iš ten vėl sugrįžta į jūrą.

Ir sėja dabar artojas ne sauja, ne iš šiaudinės sétuvės, bet keliai sėjamasi prisikabinės. Tos mašinos grūdų nebarsto, gražiai nuleidžia per piltuvėlius po dvi, po tris seklytes, kad joms dirvoje linksmiau būtų, ir čia pat užžeria žemėmis. Kaip sakoma, vieną aria,

... SPRAGILAIS DAUŽO...

šimtas beria, du šimtai užkasa ir nieks nesulesa.

Pasėti viename galyje rugiai kartu išbrinkssta, kartu sudygsta ir lygai pakyla kaip koks kilimas. O jeigu jie ko nors išsigąsta, pagelsta, tuoj į lauką ateina kitas artojo pagalbininkas — agronomas. Jis paima dirvos pavyzdžių, nustato, kuo žemelė negaluoja, ir išrašo jai vaisštū. Pagal tą receptą žemdirbys paima iš sandėlio reikiamų trąšų ir pagydo lauką. Aišku, tokiems vaistams į žemę įterpti ne arbatinis šaukšteliš, ne valgomasis šaukštolas ir net ne kastuvas, bet specialus trąšų kratytuvas reikalingas. O kai teisingai gydomi rugiai pasveiksta, išsitaiso, suželia ir vėl sukrūmoja lyg karklai, artojas žino, kam už tai dėkoti:

— Jei teisingai patrėsi, traktoriūm nebe-išveši.

— Kur agronomas geras, tenai ir javas dera.

Ten ir piktžolių nėra. O jeigu kokia akiplėša usnis ir pakelia galvą, tuoj agronomas liepia artojui prie traktoriaus purkštvą prisikabinti ir palaistyti pasėlius tokiu keistu skysčiu, nuo kurio visos piktžolės nuleipsta, išdžiūva, o rugelis dar labiau suželia.

Bet jeigu artojas į lauką jau nebegali įeiti, jam į pagalbą atskrenda lakūnai. Jie praleikia virš pasėlių ir paleidžia piktą, labai troškų vaistų debesėli, nuo kurio visi kenkėjai bematant žūsta arba sprunka į šalį. O jeigu ir tas negelbsti, tada lakūnas pakimba su malūnsparniu vienoje vietoje ir tol varto kiekvieną daigeli, darydamas mentimis vėją, kol to pikto debesėlio dulkės prasiskverbia į pačias patikimiausias kenkėjų slėptuvės.

Štai kokie sparnuoti ir galingi aitvarai dabar tarnauja žemdirbiui. Todėl jam nebereikia drebėti dėl kiekvieno daigelio, nereikiā burti, kaip senovėj, ir prašyti dievų ma-

... TARP AKMENŲ TRINA...

---

lonės, jis viską gali padaryti pats. O jeigu artojas ir nusilenkia kam, tai tik už nuoširdžią ir draugišką pagalbą. Ir valgyt jam nebereikia taip baisiai, kad pilvas plyštų, ir dirbtį nežmoniškai, kad akys laukan lįstų, dabar gerus derlius nulemia patirtis ir sugebėjimas valdyti mašinas.

Ir jeigu kitados išminčiai sakydavo, kad kiekviena diena savus darbus atsineša, tai šiandien tą patarę jau reikia pratęsti — kiekvienas darbas ir savą mašiną atsiveda. Todėl rugiapiūtėj artojas į lauką išeina ne dalgiu ginkluotas, bet kombainu važiuotas.

Atsisėda jis prie tos didžiulės, stepių laivu vadinamos mašinos vairo ir patraukia rugių pakraščiu. Kombainas prilenkia sparnu šiaudus, nukerta juos, o geležinės rankos pastumia rugelį į kuliamąją mašiną, kuri alka na tyli, o šeriamama urzgia ir spiaudos šiaudais. Iškūlęs grūdus, kombainas juos vienu metu

dar išvėto, atskiria pelus, išvalo ir švaručius supila į šalimais važiuojančio sunkvežimio kėbulą, o begrūdžius šiaudus suslegia ir palieka lauke nedidelėmis kupetaitėmis.

Ir neberekia žmogui ilgomis žiemos naktimis spragilais mojuoti, nereikia anksti kelтis, jaujų kūrenti, nereikia vėjuotą dieną grūdus iš krūvos į krūvą pilstyti, dabar pelai byra sau, grūdai sau, šiaudai lekia sau. Tik nepatingėk — laiku maišą pakisk.

Ir rugeliui dabar kančių mažiau: vienas kirtimas, vienas kūlimas — viena baimė, ir guli sau švarutis mašinos kėbule, ir lekia pasišokinėdamas į miestą, į visų grūdų sandėli, vadinančių elevatoriumi. Čia rugelius protingos mašinos pasveria, surūšiuoja, pačius didžiausius, pačius gražiausius namo, sėklai sugrąžina, o prie kitų prikiša tokią rantytą rankovę, įjungia viesulą sukeliantį motorą ir su trenksmais nugabena į didžiulį aruodą, po kurį dar ilgai vaikšto ir šilti, ir

... DRUSKELE SŪDO...

šalti skersvėjai, žiūrint kokių bedžiūdami rugiai pageidauja.

Nuo tos valandėlės ir prasideda antrasis rügelio gyvenimas. Nebematydamas saulės šviesos, jis išdžiūvęs vėl tais pačiais vamzdžiais patenka į malūną, pakyla į rykles, nubilda žemyn ir atsiduria tarp dviejų didžiulių akmenų, vadintų girnomis. Tų akmenų besipiaunančiais kiškučiais ar balta pusni pusstančiais lokiais jau nebepavadinsi. Tai besigrumiantys milžinai, kurie per kelias minutes prigertų savo kraujuose — miltuose, jeigu ne tie vamzdžiais klajojantys viesulai.

Jie malimą pakelia į sietus, sugrążina į girnas, padeda atskirti sėlenas, nutraukia dulkes, pripila maišus ir didžiulus bōsus, vežiojančius miltus į kepyklas. Dabar žmogui pasakas sekti nėra kada. O ir malūnininkas dabar nebe toks. Jis sėdi atskiram kabine-

te. Ir senos patarlės naujam darbui nebetinka.

— Plonai verpsi — pasėdési, — guodési kažkada verpėja.

— Smulkiai malsi — pastovési, — pritardavo jai maléja.

O šiandien ir prie verpimo staklių, ir prie automatinių girnų žmogus turi gerokai pabėgioti. Mašina diktuoja savo ritmą, o geras darbas nebejuda pamažu, kaip senovėj, dabar jis irgi šuoliais lekia.

Kepykloje miltus pasitinka vyriausias kepėjas. Jis apžiūri juos ir nusprenčia, kokiai duonai tinka. Tokia jau taisykėlė: geri linai moko verpėją, o puikūs miltai — kepėja. Rupiai, kasdieninei duonai — malimas turi būti rupus, baltais — sijotas, o pyragui netinka nei tie, nei kiti, jie turi būti perleisti per piklius.

... O PASKUI BE SAIKO...

Jeigu kadaise žmonės sakydavo, kad kiek-vieni namai duona garsūs, tai dabar, atsira-dus didžiulėms kepykloms, reiktų sakyti: kiek-vienas miestas savo duona garsus. Todėl ir duona dabar dažniausiai vadina vardu tū miestų, kuriuose gyvena ją iškepę kepėjai. Kauno duona, Palangos, Minsko, Maskvos ragačis, prancūziškos bandelės... O geras kepėjas šiandien didžiai vertinamas. Jis mai-tina tūkstančius. O tūkstančiams juk nepadėsi ant stalo biralinės, šaukštų kabinamos duo-nos, nes kaip darbo žmonės pavalgys, taip ir dirbs.

Kartais net visą gyvenimą kepėjas gerina, tobulina savo patirtį, kol suranda patį ska-niausią, patį maistingiausią raugimo ir ke-pimo būdą. Bet ir čia jis ne vienišas. Jam padeda prie kepyklų veikiančios laboratori-jos, mokslininkai, inžinieriai, kuriantys spe-cialias mašinas.

Štai pagavo skersvėjis miltus iš didžiulio boso, įtaisyto ant mašinos ratų, ir atpūtē juos į tokią apačioj smailėjančią dėžę, pakabintą virš maišytuvo. Automatas žvilgterėjo į tuščią kubilą ir atidarė sklendę... Pribiro miltų, druskos, kmynų, pribėgo karšto van-dens, ir didžiulės plieninės rankos ėmësi daibо. Automatas žiūri ir seka kiekvieną tū rankų judesi: jei maišymas per skystas — atsi-daro sklendę, pribyra miltų, jeigu per kietas — dar priteka vandens.

O kita automato akis stebi minklę. Ir vos tik tešla uždengia jos vyzdį — stop! — gana ir miltų, ir vandens. Dabar dirba tik maiš-ytuval.

Pagaliau automatas ir juos pakelia aukštyn. Katilas pakrypsta ir išverčia minklę į kitą kubilą ant ratų, kuris beregint nuvežamas į tam tikrą, savo klimatą turinčią patalpą. Kad maišymas greičiau įrūgtų ir būtų skanus,

---

... DAR PEILIAIS RAIKO...

... ŠVIESIAUSIAS VALDONAS...

---

i ji vyriausias kepėjas ir išdeda to stebuklingo, visą gyvenimą tobulinto raugo.

Pukši tešla, gyvena, kaip sako kepėjai, stebima prityrusių akių, kurios jai nieku gyvum neduos nei senstelėti, nei perrūgti. Ir vos tik raugas pasiekia reikiama amžių, jis kuo veikliausiai patenka į minkytuvus. Cia automatas jį taip pagrumdo, taip pastumdo, vis pridėdamas miltų, kad tešla pasidaro tąsi, puri ir nebelimpa prie plieninių kumščių.

Po to minklė perkeliamą į dozatorių, kuris ją sugnaibo vienodais gabalais ir numeta ant judančios transmisijos. Mašina tuos gabalus sukrato, sulygina, suglosto, pabarsto miltais ir perduoda kitai, ši kartą jau plieninei juostai. O pastaroji neskubėdama nusiveža ką tik sulipdytus kepaliukus į apvalią elektrinę krosnį.

O toje krosnyje karštis — lyg gaisro metu. Praeidama pro ją, tešla sušyla, įkaista, kepalai nuo karščio parausta, susproginėja ir

prasišiepia, tarytum juos kutentų. Taip besišypsančius transmisija išstumia laukan ir paleidžia nuožulnia plokštuma į priėmimo patalpas.

— Ciūkšt! — ir guli kepalas ant stalo. — Ciūkšt! — ir kitas rubuilis šalia jo ilsisi, kvapo neatgaudamas. — Ciūkšt! — trečiasis pastumia abu. — Ciūkšt! — tik spēk juos gaudyti.

Bet vyriausias kepėjas neskuba. Jis perveria juos virbalu ir pasižiūri, ar veliasi tešla, ar ne? Truputį atsikanda, kitiems duoda paragauti, ir jeigu duona neiškepus, — padidina krosnyje karštį, o jeigu perkepus — sumazina. Tada ir pradeda iš tos įkaitusios kosėrės birti vienas už kitą gražesni kepalai: rausvučiai, dailučiai, už patį gardumą gardesni, už patį dailumą dailesni. Kepalai rinktiniai!

Dar nespėjusius ataušti sukrauna į lentynas ant ratų ir išveža į didelę šaltoką salę, kurioje

... BET ALKANUJŲ LAIMEI...

---

jau laukia iš viso miesto suvažiavusios mašinės.

— I vaikų darželį — dešimt kepalų. I mokyklą — dvidešimt. I fabriką — penkiasdešimt. O likusius — į parduotuvės! — skirsto juos dėdė ir rašo į lapelį. Jis negali apsirikit, negali palikti alkanų žmonių, be to, ir automatas kartu su juo skaičiuoja ir praneša:

— Pasitikit, žemyn jau čiuožia tūkstančiai!

Paskui — dar vienas tūkstantis, trečias, ketvirtas... ir pasklinda po visą miestą šviežios duonos kvapas. Jis atklysta į darželius ir mokyklas, į fabrikus ir valgyklas, į kareivines ir uostus, į kolūkius ir tarybinius ūkius. Parėjė iš darbo, žmonės plaunasi rankas, sėdasi už stalo ir, valgydami duonutę, kiekvienas savaip ją pagerbia arba palydi kąsnį geru žodžiu.

— Nespaudės norago, nevalgysi pyrago, — kaip didelis vaikas džiaugiasi savo darbu

valstietis ir besidžiaugdamas užmiršta, kiek triūso, kiek vargo reikėjo įdėti, kol gležnas, vos pro grumstus prasikalęs rugelio želmuo pavirto kvapia duonos rieke. Išskyrus savo darbą, jis neturi kuo pasidžiaugti: kieno rankos juodos, to duona balta.

Sunkiu darbu paskaninta visokia duona gardi. Tačiau kokia ji nuostabi, užgerta šiltą pieno šlakeliu, sviesto gniužulu užgeležinta ar užtepta tąsiu, ką tik iš korio išsuktu ir sodu tebekvepiant medumi! Apsivalgyti galima. O kaip gaivu per vasaros karščius atsigerti šaldo šaltinio vandens, pasimerkus į jį kelias saldžiarūgštės naminės duonos plutas!..

— Abiem rankom pelnyta, abiem ir rai-koma, — nesivaržo darbininkas, per dieną šutės prie aukštakrosnių ir lydės plieną, kaleęs žemdirbiui plūgus arba giliai po žemėmis kasęs akmens anglį. Jis žino savo vertę: aki-

---

... ŠEŠUOLIŲ KAIME...

... PAS ŪKININKĄ ČIVILĮ...

mis neprisivalgysi, liežuviu duonos neatrieksi, pirštu dirvos nesuarsi...

Ir tik jis vienas supranta, kaip reikalingas darbo žmogui tas nuostabus gaivinantis duonos kvapas nuo ugnies ir dūmų apsunkusiai jo galvai, kaip reikalinga jos rūgštėlė nuo prikvėputų smalkių supykusiai širdžiai!

— Ne narsa, duona žmoguje kariauja, — sumurę, suplukę ir šimtus mylių dulkėtais karo keliais nužygiavę kalbasi tarpusavy karieviai. Ir koks nepaprastai gardus jiems netycia kuprinėje užsilikęs kareiviškas džiuvėsis... Ir koks jis trapus, ir kaip jo maža! I nieką gyvą kareivis jo neiškeistų. — Duona ir didvyriu, ir bailiu žmogų padaro, — rėžia jie vienas kitam į akis tiesą, nes, pauostę parako ir ne kartą žvilgterėjė mirčiai į akis, jie veidmainiauti nemoka.

— Kas skaito rašo, duonos neprašo, — didžiuojasi savo profesija mokslininkas, bet ir kitų triūso neniekina. Kiauras dienas tiria

ir mästo, kaip palengvinti žmogaus gyvenimą, kaip prailginti jo amžių, kaip išauginti tokį rugelį, iš kurio iškeptą duona būtų dar gardesnė, dar skalsesnė ir maistingesnė. Jis puikiai žino: gera duona burnos negadina, todėl kantrai renka grūdelį prie grūdelio, augina kiekvieną atskirai ir ieško, kuris jų pasirodys pats geriausias, iš kurio bus galima išveisti naują veislę, o sumalus — iškepti negirdėto gardumo duoną.

— Duona ir moko, duona ir pamiršti verčia, — mokytojas pasakoja mokiniams apie nelengvą senolių praeitį, kad jie, išmokę valdyti traktorius ir mašinas, neniekintų žagrės, kad, apsigyvenę rūmuose, nesityčiotų iš dūminės pirkios, bet, pasinaudodami tévu patirtimi, mokėtų kurti dar gražesnį rytojų. — Nors duona visur su pluta, bet ne visur dar jos pakanka, — primena ir apie tų šalių vakučius, kurie nuo pat kūdikystės, per visą savo mažytį gyvenimą sunkiai dirba ir numirš-

... UŽ PATĮ DYDĮ DIDESNIS...

ta taip ir nesužinojė, koks yra geros duonos arba pyrago skonis.

— Devyni amatai, dešimtas — badas, — šneka išminčiai ir perspėja lengvo gyvenimo mėgėjus: verkia duona, tinginio valgoma.

— Balta duona žmogaus nemigdo, — išmano savo amatą kepėjai. Kas kas, o jie tai žino, kad iš gerų miltų ir paskutinis peckelis šiokį tokį šutinį iškeps, o iš blogų — né pats didžiausias žinovas nieko nepadarys, nors ir pritaikys visus pasaulyje žinomus duonos kepimo būdus, kurių mokslininkai priskaičiuoja arti dviejų šimtų. — Ne kubile, ne pečiuj ir ne ant stalo, — sako tie žinovai, — tik burnoje rugys duona pavirsta.

— Viena mësa ne prievalgis, viena rūgštynė ne prieskonis, — sunkiai atsidūsta gyvulių augintojas, kai jo podėlyje išsibaigia miltai, o paskui kalnų tarpekliais, skardžiais ir bedugnėmis, apkrovęs žirgą ryšuliais, išsiruošia ieškoti žemdirbio. — Prie duonos ir

mësgalys ponas, — draugiškai ji pasitinka artojas ir, priplyęs maišus, vél išlydi atgal į kalnus.

— Kai yra duonos, ir žuvis ne pro šalį, — traukdami sunkius, įmirkusius tinklus, prisimena lauke pasętą rugelį ir žvejai. O jie, vyrai, puikiai žino, kas yra audra ir kaip atrodo dervuotų virvių nutrinti delnai. Tiktai didžiulė meilė jūrai neleidžia jiems mesti savo sunkaus ir pavojingo amato, tačiau ir jie turi sutikti, kad žemė — ne jūra, ką paséjės, joje visada surasi.

— Išgirta duona — sprangi, — pasakys tylenis plepiui, — o pirkta — neskalisi.

— Su kuo duoną kepsi, tuo ir pats patapsi, — pamokys namų šeimininkės, — o atriekta riekė — nebeprilips.

— Mūsų duonutė — visų pyragų močiutė, — džiaugsis valgydami vaikai.

— Juoda duona — ne badas! — pasakys kiekvienas žmogus, nes nuo senų senovės,

... KEPALAS RINKTINIS...

nuo neatmenamų laikų jis įprato duoną tapantį su pačiu gyvenimu.

— Duonos ir laisvės! — éjo revoliucijon darbo žmogus.

— Taikos ir duonos! — reikalavo kareivis.

— Duonos ir žemės! — prašė valstietis.

Ir kiek begalvotum, kiek bemastytum, vis tiek žmogaus gyvenime nerastum nė vieno įvykio, nė vieno atsitikimo, kurio jis negalėtų gretinti su duona.

Brangi, be galio brangi ji darbo žmogui, todél jis ir sako:

— VANDUO — TETUŠIS, DUONA — MOTUŠĖ.

... DUONOS BIRALINĖS...

